

УДК 378:355.23:303.625.25:351.746.1

Ю. І. МОЙСЕЄНКО,

*ад'юнкта Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ- ПРИКОРДОННИКІВ ДО ПРИКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА НА КОРДОНІ ТА ПЕРЕВІРКА ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

У статті пояснено дефініцію моделі в педагогіці, а також описано модель підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до прикордонного співробітництва на кордоні.

Ключові слова: *модель, майбутні офіцери-прикордонники, прикордонне співробітництво на кордоні, блок, організаційно-педагогічні умови.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Відповідно до умов сучасного розвитку Державної прикордонної служби України (ДПСУ), а також до вимог суспільства прикордонники повинні демонструвати не тільки високі професійні знання, але й мати достатню фундаментальну освіту, широкий світогляд і готовність до прикордонного співробітництва на кордоні, щоб бути здатними виконувати свої службові завдання на належному рівні.

Однак у процесі педагогічної діяльності, особливо під час навчання у вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ), часто виникає ситуація, коли курсанти за рівнем свого розвитку, недостатнім рівнем мотивації або ж за умов неефективного використання педагогічних методів та інструментів не готові до ефективного здійснення прикордонного співробітництва на кордоні. Тому виникає необхідність створення моделі підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до прикордонного співробітництва на кордоні, а також пояснення її застосування під час навчально-виховного процесу в Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (НАДПСУ).

Підготовку майбутніх офіцерів-прикордонників здійснює НАДПСУ. Як показує практика, процес формування достатнього рівня готовності курсантів прикордонників до прикордонного співробітництва на кордоні відбувається під час навчально-виховного процесу в НАДПСУ. Саме на заняттях курсанти вивчають теоретичні засади міжнародного співробітництва загалом та прикордонного співробітництва на кордоні зокрема, особливості прикордонного співробітництва та прикордонно-представницької діяльності, знайомлять з положеннями та нормативними документами, що стосуються міжнародного, міграційного та митного права, формують комунікативну компетентність, розвивають індивідуальні психологічні якості щодо здійснення прикордонного співробітництва на кордоні, удосконалюють навички професійного спілкування іноземною мовою. Тому для забезпечення формування достатнього рівня готовності курсантів до прикордонного співробітництва на кордоні було проведене дослідження з метою розробки моделі підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до прикордонного співробітництва на кордоні: формування знань, умінь та практичних навичок, необхідних для здійснення прикордонного співробітництва на кордоні і виявлення комплексу організаційно-педагогічних умов, які будуть сприяти цьому процесу. У цьому і полягає актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Дослідженню поняття професійної готовності та процесу її формування на сучасному етапі розвитку педагогіки та психології приділяється багато уваги. У роботах Л. Виготського, Г. Костюка, О. Леонтьєва, В. М'ясищєва, К. Платонова, С. Рубінштейна виокремлюються функціональні та особистісні підходи до цього поняття, а з точки зору процесу формування професійної готовності до діяльності контрастно висвітлюється педагогічний бік, коли відбувається процес формування знань, умінь і практичних навичок, та психологічний бік, коли формуються психічний стан і, відповідно, здібності до професійної діяльності. Також багато вітчизняних і зарубіжних учених (С. Архангельський, В. Мізінцев, А. Барабаншиков, С. Муцинов, Л. Карамушка, С. Макаренко та ін.) досліджували проблему аналізу стану готовності до професійної діяльності. Проте проблема підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до прикордонного співробітництва на кордоні як виду службової діяльності потребує детального дослідження.

Мета статті – розкрити сутність розробленої моделі підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до прикордонного співробітництва на кордоні та представити результати формувального експерименту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із завдань нашого дослідження є розробка моделі підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до прикордонного співробітництва на кордоні з метою досягнення ефективності підготовки курсантів до майбутньої професійної діяльності. Для розробки цієї моделі необхідно визначити її структуру, сутність ознаки й особливості застосування в навчально-виховному процесі у ВВНЗ.

Модель – це сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають набір методів, способів, прийомів навчання [1], інші – вбачають в моделі запрограмований процес взаємодії викладача та курсанта, що гарантує досягнення поставлених цілей [2], треті – вважають, що це продуманий алгоритм педагогічної діяльності щодо проектування, організації та проведення навчального процесу з обов'язковим забезпечення комфортних умов для викладача та курсанта [3]. Аналіз цієї педагогічної літератури, опитування викладачів НАДПСУ, власний педагогічний досвід та специфіка військового вузу [4] дає нам можливість визначити модель як комплексну інтегративну схему, що включає в себе впорядкований алгоритм педагогічних оперативних дій, які забезпечують досягнення педагогічних інтенцій. Також модель містить змістовні деталі щодо її предметної та процесуальної направленості щодо засвоєння знань, набуття професійних умінь і формування особистісних якостей курсантів, а також аналізу якості навчально-виховного процесу.

Так, педагогічна модель максимально пов'язана з навчальним процесом, діяльністю викладача та курсанта, структурою, змістом, методами, прийомами, засобами, формами тощо. У структуру педагогічної моделі входять: попередня діагностика, постановка завдання, процесуальна частина (організація навчального процесу, методи та форми навчальної діяльності курсанта, методи, прийоми, форми діяльності викладача, діяльність викладача щодо управління процесом засвоєння матеріалу), кінцева діагностика ефективності підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до прикордонного співробітництва на кордоні.

Для підготовки курсантів-прикордонників до прикордонного співробітництва у НАДПСУ ми розробили і використовували протягом 2011/12 навчального року модель підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до прикордонного співробітництва на кордоні (див. рисунок). Метою моделі є формування готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до прикордонного співробітництва на кордоні.

Модель підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до прикордонного співробітництва на кордоні

Цільовий блок обумовлюється специфікою професійної діяльності офіцерів і їх готовності до прикордонного співробітництва на кордоні. Саме викладач повинен зважати на особливості прикордонного співробітництва на кордоні для того, щоб адаптувати змістову частину процесу підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників та ідентифікувати спеціальні ситуації навчально-виховного процесу із майбутньою професійною діяльністю, пов'язаною з прикордонним співробітництвом на кордоні.

Крім того, мета сприяє необхідності брати до уваги результати аналізу стану готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до прикордонного співробітництва на кордоні. Визначення рівня готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до прикордонного співробітництва на кордоні за запропонованими критеріями (рівень готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до прикордонного співробітництва за правознавчим критерієм, рівень професійної комунікативної компетенції майбутніх офіцерів-прикордонників для здійснення прикордонного співробітництва, рівень емоційно-вольових якостей майбутніх офіцерів-прикордонників, необхідних для здійснення прикордонного співробітництва, рівень додаткової фахової підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників для здійснення прикордонного співробітництва) викладач НАДПСУ буде серед великої кількості методів, засобів, факторів та прийомів вибирати й імплементувати саме ті, які найбільш дієві за таких обставин.

Змістовий блок стосується деталізації компонентів професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до прикордонного співробітництва на кордоні у ВВНЗ, а також дослідження елементів її змісту та спрямованості, що пов'язані з підготовкою до прикордонного співробітництва на кордоні. Нами окреслено такі компоненти професійної підготовки: правовий, комунікативний, психологічний, а також компонент малої дипломатії. Щодо спрямованості професійної підготовки, то нами виокремлено такі складові: спеціальні особистісні якості, пізнавальна активність, практичний досвід, мотивація.

Процесуальний блок полягає у тому, що під час навчально-виховного процесу в НАДПСУ викладач впроваджує організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до прикордонного співробітництва на кордоні. Після постановки педагогічного завдання викладач використовує педагогічні методи та прийоми для його виконання. У свою чергу система методів і прийомів втілюється через педагогічні інструменти. Проте, вибір як методів, прийомів, так і педагогічних інструментів залежить

від сторони прикордонного співробітництва, яка потребує вдосконалення та відпрацювання. Слід зважати на те, що педагогічна взаємодія є інтерактивною та рівноправною взаємодією професійного спілкування викладача та курсанта з метою обміну інформацією, досвіду, поповнення інтелектуального потенціалу майбутніх офіцерів-прикордонників, формування в них системи вмінь та навичок, тобто здійснення діяльності, детермінованої спільною метою для підготовки до прикордонного співробітництва на кордоні. Крім того, педагогічна взаємодія спрямована на становлення індивіда, його цінностей і мотивів [3].

Результативно-аналітичний блок тяжіє до управління процесом засвоєння курсантами знань, навичок і умінь, оцінки та аналізу результативності навчальної діяльності, коректування цілей, змісту та технологій навчання.

Розробка моделі вимагає відбору та застосування педагогічних методів і прийомів, а також педагогічних інструментів впливу на майбутнього офіцера-прикордонника для формування в нього готовності до прикордонного співробітництва на кордоні. Відбір педагогічних методів і прийомів, педагогічних інструментів повинен відбуватися на основі структурування взаємодії викладача та курсанта. Лише за таких умов можна гарантувати досягнення цілей. До цієї системи належать: зміст навчального матеріалу; вправи на формування професійних навичок; зміст проблемної та спеціальної ситуації; способи попередження труднощів прикордонного співробітництва на кордоні; педагогічні методи формування психологічної готовності до прикордонного співробітництва на кордоні; вплив на правознавчу компетенцію, а також якісна зміна рівня додаткової професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників для здійснення прикордонного співробітництва.

Використання усіх вищезазначених складових викладачем ВВНЗ сприяє формуванню готовності майбутніх офіцерів-прикордонників для здійснення прикордонного співробітництва на кордоні: розвивають професійні навички, індивідуальні психологічні якості, а також професійні правові навички для здійснення прикордонного співробітництва на кордоні під час майбутньої службової діяльності. Крім того, викладач повинен постійно слідкувати за успішністю курсантів, здійснювати аналіз покращення чи погіршення навчальних результатів.

Аналіз отриманих даних з ефективності моделі підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до прикордонного співробітництва на кордоні відповідно до визначених критеріїв показав, що в експериментальній групі

за такими критеріями, як рівень готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до прикордонного співробітництва за правознавчим критерієм, рівень професійної комунікативної компетенції майбутніх офіцерів-прикордонників для здійснення прикордонного співробітництва, рівень емоційно-вольових якостей майбутніх офіцерів-прикордонників, необхідних для здійснення прикордонного співробітництва, рівень додаткової професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників для здійснення прикордонного співробітництва, результати збільшилися приблизно на 3 %.

У період експериментального навчання курсантів в умовах застосування моделі підготовки до прикордонного співробітництва на кордоні відбулось значне поліпшення їх загального ставлення до навчання, підвищилися успішність і вміння застосовувати отримані знання та навички на практиці.

Оскільки результатом підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до прикордонного співробітництва на кордоні є готовність виконувати службові завдання в галузі прикордонного співробітництва на кордоні, яка вбирає в себе показники усіх інших критеріїв, то з метою формулювання висновків на основі знайдених характеристик ми порівнювали одержані дані у контрольних та експериментальних групах саме за визначеними показниками. Для подальших розрахунків необхідно мати середній показник усіх рівнів, тому ми позначили кожен з рівнів певним балом за 5-бальною шкалою: високий рівень – “5”, достатній рівень – “4”, середній – “3”, низький – “2”. Для доведення вірогідності результатів нашого дисертаційного дослідження та з метою визначення достовірності проведеного експерименту було опрацьовано спеціалізовану літературу, яка дає змогу використати статистичні методи обробки результатів педагогічного експерименту (див. таблицю).

Узагальнені результати готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до прикордонного співробітництва на кордоні

Групи	Вид контролю	Рівні готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до прикордонного співробітництва								Середній показник
		Високий “5”		Достатній “4”		Середній “3”		Низький “2”		
		кількість	%	кількість	%	кількість	%	кількість	%	
КГ (161 чол)	ВК	5	3,06	26	16,33	57	35,2	73	45,41	2,77
	ПК	6	3,57	28	17,35	58	36,22	69	42,86	2,82
ЕГ (153 чол)	ВК	2	3,24	28	16,2	54	35,19	69	45,37	2,77
	ПК	18	11,11	55	36,11	59	38,89	21	13,89	3,22

Виходячи з вищевикладеного, можна констатувати, що експериментальні заходи, спрямовані на перевірку моделі підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до прикордонного співробітництва на кордоні, виявилися цілком ефективними і в основному підтвердили гіпотезу дослідження.

Висновок. Отже, результати дослідно-експериментальної роботи свідчать про те, що розроблена модель підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до прикордонного співробітництва на кордоні дозволяє позитивно впливати на ефективність підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників, формує необхідні правові знання в рамках міжнародного співробітництва, розвиває необхідні психологічні індивідуальні якості для створення позитивної мотивації для діяльності в галузі прикордонного співробітництва на кордоні та усунення труднощів, що можуть виникнути під час здійснення прикордонного співробітництва на кордоні, а також прищеплює професійні комунікативні навички, підвищує успішність вивчення навчальних предметів.

Перспективи подальших досліджень. У подальшому планується розробка методичних рекомендацій щодо вдосконалення організації процесу підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до прикордонного співробітництва на кордоні.

Список використаної літератури

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
2. Макаренко С. С. Психологічні умови розвитку комунікативної компетентності учителя : дис. ... канд. психол. наук. : 10.00.07 / С. С. Макаренко. – К., 2001. – 180 с.
3. Момот Л. А. Творчо-розвивальні технології навчання та умови їх реалізації / Л. А. Момот // Шлях освіти. – 2005. – № 3. – С. 25–30.
4. Полюк В. С. Деякі суперечності у системі управління навчально-виховним процесом вищого військового навчального закладу / В. С. Полюк // Кредитно-модульна технологія навчання та методичне забезпечення контролю якості успішності : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 24–25 січня 2006 р. – Полтава, 2006. – 212 с. – С. 178–179.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Берестецька Н. В.

Стаття надійшла до редакції 30.04.2013.

Моисеенко Ю. И. Модель подготовки будущих офицеров-пограничников к пограничному сотрудничеству на границе и проверка её эффективности

В статье описано дефиницию модели в педагогике, а также модель подготовки будущих офицеров-пограничников к пограничному сотрудничеству на границе.

Ключевые слова: модель, будущие офицеры-пограничники, пограничное сотрудничество на границе, блок, организационно-педагогические условия.

Moiseienko Y. I. The model of training of future officers-borderguards to border cooperation at the border

The definition of the notion of model in pedagogics has been explained; the model of training of future officers-borderguards to border cooperation at the border has been described.

Keywords: model, future officers-borderguards, border cooperation at the border, block, organizational and pedagogical conditions.